

Громадська організація
«ПІВДЕННО-СХІДНА УКРАЇНЬСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПРАКТИЧНИХ
ПСИХОЛОГІВ ТА АРТ-ТЕРАПЕВТІВ»

Міжнародна науково-практична конференція

**«СУЧАСНІ НАПРЯМИ
РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ТА
ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК»**

30-31 березня 2015 року

м. Бердянськ
2015

УДК [37+159](082)
ББК 74р
С 91

С 91 Сучасні напрями розвитку педагогічних та психологічних наук : Збірник наукових робіт міжнародної науково-практичної конференції (м. Бердянськ, Україна, 30-31 березня 2015 року). Бердянськ : ГО «Південно-східна українська асоціація практичних психологів та арт-терапевтів», 2015. – 84 с.

УДК [37+159](082)
ББК 74р

УСІ МАТЕРІАЛИ ПОДАЮТЬСЯ В АВТОРСЬКІЙ РЕДАКЦІЇ

© Автори статей, 2015
© Південно-східна українська асоціація практичних психологів та арт-терапевтів, 2015

Богдан М.С.
мерек

Борисов В.О.
соціалізації с

Горещька О.
Карпетрова

цінностей в

Коваль В.С.
позиції особи

Михайленко
становлення

Назарук О.М.
дослідження

Поліщук С.І.
людина до в

Сербова О.В.
фізичними м

економічної

ПЕД

Акимова Н.М.
інтернет-ад

Завгородня С.
соціоісторич

Колпакчи О.
Мицик Г.М.

дитячим церк

Фролова О.В.
близької люд

ПЕДА

САМОРОЗ

Донченко О.
креативності

Студентський колектив як цілісність характеризують такими психологічними явищами: громадська думка, груповий настрій, соціальне самовизначення і самоствердження, колективні традиції та ін. Група здатна розв'язувати виховні завдання через механізми впливу групи на її членів.

Вироблення у студентів установки на позитивні емоційні взаємини, встановлення партнерських взаємовідносин між викладачем і студентами на основі взаємної поваги, організація творчої взаємодії, створення атмосфери психологічного комфорту, знання особливостей групи, створення ціннісно-особистих стосунків є умовами емоційного стимулювання, які позитивно впливають на процес розвитку особистості майбутніх педагогів.

Процес становлення особистості залежить від якості її виховання і необхідності цілеспрямованого розвитку позитивних можливостей та настроїв людини. Емоційні взаємини значною мірою впливають на характер протікання процесів внутрішньогрупової взаємодії, виступають безпосередніми регуляторами поведінки. На вербальному рівні це проявляється в доброзичливому стилі спілкування і позитивній характеристиці партнерів у бесідах з іншими людьми, що, по-перше, сприяє створенню психологічно комфортної атмосфери усередині групи, а по-друге, і це особливо важливо в ситуації міжгрупового конфлікту, група виглядає згуртованішою в очах тих, хто до неї не належить.

Емоційний компонент містить переживання, які відчуває особистість у процесі учбово-професійної діяльності. Оптимальними є позитивні емоційні взаємини, які сприяють самоствердженню особистості й розвитку студента як майбутнього вчителя; створюють атмосферу психологічної захищеності, зниження внутрішнього емоційного напруження; формують позитивне взаємне оцінювання один до одного; передбачають взаємообмін окремими рольовими функціями в дидактичній взаємодії; забезпечують активну участь і співтворчість у спільній навчально-професійній і науково-пошуковій діяльності.

Результат сформованості у студентів позитивних емоційних взаємин визначається успішним регулюванням взаємовідносин, оптимальним виконанням професійних і життєвих завдань.

Література:

1. Гозман Л. Я. Психология эмоциональных отношений. / Леонид Яковлевич Гозман. - М.: Издательство Московского университета, 2001. - 168 с.
2. Микитюк Г.Ю. Взаємини викладачів і студентів як чинник становлення особистості майбутнього вчителя. Автореф. дис... канд.

психолог. наук: 19.00.07 / Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, - К.: 2003. - 19 с.

3. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик. - К.: Академвидав, 2003. - 446 с.

Назарук О.М.

доцент кафедри авіаційної психології

Національного авіаційного університету

м. Київ, Україна

МЕТОД НАРАТИВУ ЯК ПРОЕКТИВНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСВІДУ ОСОБИСТОСТІ

Наративна психологія - один з нових найсучасніших та актуальних напрямків, що має сформоване теоретичне підґрунтя та практичні розробки вивчення особистості. У межах даного напрямку особистість розглядається як розповідач історій, і центральну та конструктивну роль виконує мова. Тому актуальною стає проблема представлення свого особистого досвіду людиною та методів його виміру.

Базовий принцип наративної психології проголошує, що особистість розуміє себе через мову, через розмови та письмо, і через ці процеси особистість постійно конструює себе (Н.В. Чепелева, Дж. Брунер, Й. Брокмейер, Р. Хараре). Так, зв'язок досвіду особистості та мови підкреслюється багатьма науковцями: 1) мова може стати об'єктивним сховищем великих накопичень смислу та досвіду і через мову весь світ може бути актуалізований в будь-який момент (Д. Фридман, Дж. Комбс); 2) людська мова дуже рано, мимоволі й природно для людини, стає живим носієм людського досвіду, причому одночасно досвіду загальнолюдського та суб'єктивного (О.М. Лактіонов), який поєднується в інтерпретації пережитого у певних обставинах, випадках, подіях.

Наративна психологія постулює ідею, що досвід людини та її внутрішній світ є означеними і для їх розуміння необхідно прояснити систему значень. Тому методи наративної психології пов'язані з переказом та переживанням історій людиною. Здатність особистості описати себе та свій життєвий шлях у вигляді єдиної розповіді дозволяє вибудовувати нові можливості розуміння та обмірковування важких та диференційованих контекстів особистого досвіду, де суб'єктивні переживання трансформуються в рефлексивні змісти в момент їх розгортання, означення та опредметнення в формі саморозповіді або наративу. Наратив - це

розповідь суб'єкта (в письмовій або усній формі) про найважливіші події із власного життя на певному відрізку часу, які відтворюють світосприйняття та ставлення людини до дійсності.

Людині самій доведеться надавати оцінку пережитим подіям, власним рішенням, здобуткам або недоробкам у будь-якому віці, використовуючи саморозповіді. Однак «викривлення» тексту може не усвідомлюватись суб'єктом, тому конструктивним завданням є відновлення порушених зв'язків або допомога у створенні нового власного тексту. Важливо «дати» автора, тобто допомогти людині взяти на себе відповідальність за особистий текст-історію, відчути себе автором не тільки власної «історії», але й свого життя (Н.В. Чепелева). Залежно від того, як люди все більше і більше звільняють своє минуле від впливу проблемно-домінуючих історій, вони отримують можливість передбачати, чекати та планувати менш проблемне майбутнє (Д. Фридман, Дж. Комбс), і таким чином структурувати та додавати нове в історію свого життя.

Історія життя у формі тексту-нарративу виступає як об'єднаний цілісний погляд людини на власне життя, що складається з пам'ятних фрагментів (подій) та їхнього індивідуального інтерпретування. Така розповідь структурує наше сприйняття світу та самих себе, упорядковує досвід. Найявністю в ній знань, цінностей, подій минулого не дає можливості особистості змінити обставини її розвитку, але ж дозволяє зробити інше - змінити уявлення про себе. Адже людина в якості суб'єкта дискурсивної практики виступає в ній не як статично дане буття, а як суб'єкт акту самоствердження, самотворення самого себе (С.Д. Максименко).

В якості основної одиниці досвіду використовують поняття «подія» (С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський, Б.Г. Ананьєв, К.А. Альбуханова-Славська, Л.І. Анциферова, Н.А. Логінова, А.А. Кронік та ін.). Подійний ряд є рухомим, людина вводить до значущих тільки потрібні у даний момент події, необхідні їй для орієнтування в життєвому просторі та для підтримання власних прагнень. Важлива не стільки сама подія, скільки її переживання людиною і таке своєрідне значущє в ціннісно-смісловому сенсі переживання можна вважати психологічною подією, що спричинюється зовнішніми або внутрішніми чинниками.

На нашу думку, з «психологічною подією» мають багато спільного «автобіографічна подія» (Б.Г. Ананьєв, Н.А. Логінова, В.В. Нуркова, Т.М. Титаренко) та «життєва подія» (Т.Б. Карцева, С.Л. Рубінштейн), оскільки в основі - значущє переживання, викликане зовнішніми або внутрішніми чинниками, яке певним чином може вплинути на життєдіяльність суб'єкта та призвести до

відповідних життєвих змін. Тому під значущою подією ми розглядаємо узагальнений варіант вищенаведених типів подій: автобіографічної, життєвої та психологічної. Таким чином, подія стає найважливішою тоді, коли значуще переживання впливає на особистість і призводить до певних змін у її життєдіяльності, а також стає невід'ємною частиною її автобіографічної історії.

Вивчення ступеня інтегрованості особистого досвіду людини, шляхом усвідомлення власних значущих подій, можна здійснювати через аналіз текстів-нарративів. В основі методу нарративу – письмова розповідь про розуміння значущого переживання, що утворилось в результаті важливої для особистості життєвої події. Діагностичний метод – «Метод нарративу», розроблений і апробований нами, доступний для дітей різного віку, універсальний за формою проведення (індивідуальне та/або групове дослідження). При застосуванні методу нарративу можна побачити, які за характером значущі переживання (наприклад, позитивні чи негативні) інтегруються досліджуваним до особистого досвіду. Крім того, можливо простежити зв'язок між змістом засвоєної значущої події та успішністю процесу соціалізації дитини. Це дає можливість ранньої діагностики перешкод або відхилень у проходженні процесу соціалізації, а значить і ранньої корекції розуміння важливих для дитини життєвих подій (асоціальних або соціально прийнятних) та їх наслідків.

Метод нарративу дозволяє встановити, який досвід особистістю засвоюється. Зважаючи на те, що проектується не окремі змісти свідомості, а певні її структурні елементи, які складають різні рівні розуміння особистістю існуючої реальності і розуміння себе в цій реальності, розповідь людини або дитини (усна або письмова) про різні аспекти свого особистого досвіду дає можливість з'ясувати особливості усвідомлення нею свого життєвого досвіду. Реалізація цієї мети відбувається через синтезування реальних значущих подій у певну нарративну єдність, де існує свій авторський нарративний простір, розкриття якого відбувається завдяки певним смисловим елементам. В даній методиці такими узагальненими смисловими елементами ми визначили наступні маркери нарративу: заголовок; наявність певного сюжету розповіді; наявність висновку; різновид активності та діяльності; наявність у автора оповідання позиції суб'єкта; емоційне тло; наявність інших персонажів. За наявністю цих маркерів можливо прояснити ступінь інтеграції подій до структури особистого досвіду та особливості їх розуміння представниками різних вікових груп. Зміст аналізується в контексті

єдності структурних елементів, представлених маркерами нарративу. І тільки в комплексі цих елементів та їхніх відношень можна констатувати рівень розуміння образу всієї ситуації, образу того чи іншого персонажа та образу самого автора нарративу з його особистісними властивостями.

Для переведення отриманих методом нарративу показників у маркери було розроблено спосіб оцінки нарративів. Цей спосіб оцінки саморозповідей однаковий для дитячих нарративів та нарративів дорослих, але з відповідними нормативами для окремої вікової групи. Залежно від рівня інтегрованості особистого досвіду досліджуваного нами було виокремлено три різновиди нарративу: 1) нарративи, які умовно можна назвати «досконалими», оскільки вони відображають високий рівень інтеграції свого особистого досвіду дитиною; 2) нарративи, які умовно можна назвати «посередніми», оскільки вони відображають середній рівень інтеграції свого особистого досвіду дитиною; 3) нарративи, які умовно можна назвати «недосконалими», оскільки вони відображають низький рівень інтеграції свого особистого досвіду дитиною.

Зазначений розподіл було здійснено на основі означених вище критеріїв – маркерів нарративу (заголовок; наявність певного сюжету розповіді; наявність висновку; різновид діяльності або активності; наявність у автора позиції суб'єкта в оповіданні; емоційне тло; наявність інших персонажів), за якими ми аналізували саморозповіді. Детальне описання самого методу, прикладів оцінювання текстів-нарративів та присвоєння балів за наявними маркерами нарративу наводиться в нашому дисертаційному дослідженні.

Отже, відображення людиною свого особистого досвіду через значущі події свого життя може бути представлено у формі нарративу. Особистий досвід людини, відображений у нарративній саморозповіді, символічно об'єднує частину навколишньої об'єктивної дійсності та, водночас, частину особистого суб'єктивного буття людини. Події, які отримали ранг значущих – це психологічні події, що відображають особливості сприйняття та ставлення людини до навколишнього світу, інших людей, самої себе, показують, яким є суб'єкт у власних діях та рішеннях, визначають обрану ним життєву позицію. Свідома активна вибірковість переживань і вчинків, свідчить про рівень інтеграції, а отже й, про розуміння свого особистого досвіду, визначення значущих подій свого життя. Саме тому нарратив як проєктивний метод дослідження особистості, дозволяє виявити, по-перше, яку життєву позицію

займає людина, а саме чи активно діє у життєвих ситуаціях, чи самотійно долає перешкоди, що трапляються в них, чи пасивно спостерігає за тим, що навколо відбувається; по-друге, в якому емоційному просторі (позитивному або негативному) існує людина, наскільки успішно відбувається процес її соціалізації. Даний метод також дозволяє людині самотійно виокремити з безлічі життєвих випадків, ситуацій, моментів (включаючи раннє дитинство, недавнє минуле та теперішнє) ті, які стали для неї подіями, а значить дозволить з'ясувати особливості її життєвого простору.

Поліщук С.П.

*доцент кафедри педагогіки та психології
Інституту природничо-географічної освіти
та екології Національного педагогічного
університету ім. М.П. Драгоманова
м. Київ, Україна*

АКТИВНА ЖИТТЄВА ПОЗИЦІЯ ЯК ВИД АКТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ЛЮДИНИ ДО ПЕВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема формування активної життєвої позиції особистості у процесі діяльності стала актуальною в останні роки. Використання сучасних технологій навчання і виховання формують активну життєву позицію особистості, визначають характер її діяльності та взаємовідносин в умовах інтенсивного життя у соціумі.

К.К.Платонов активність особистості досліджує як вид соціальної активності, інтенсивність якої спрямована на певну діяльність. Така активність найвиразніше виявляється в характері особистості [6]. Сучасний психолог П.П. Горностаї підкреслює, що активність є однією із основних характеристик життєвої позиції особистості, в якій розриваються здатності особистості виступати збудником змін та їх розвитку у міжособових стосунках з оточуючими людьми [8].

В активній життєвій позиції особистості вчені А.В.Петровський, М.Г.Ярошевський розкривають здатність людини вносити соціально значущі зміни у життєдіяльність, досвід, матеріальну і духовну культуру. Саме від активної життєвої позиції особистості залежить здатність людини робити суспільно значимі перетворення у суспільному розвитку. На основі присвоєння багатств матеріальної і духовної культури, що виявляється у творчості, вольових актах,